

Líčidlo jedlé (*Phytolacca esculenta* VAN HOUTTE), nový zplanělý druh květeny ČSSR a NDR a rozšíření druhů *Phytolacca esculenta* VAN HOUTTE a *P. americana* L. v ČSSR

Speise-Kermesbeere (*Phytolacca esculenta* VAN HOUTTE), eine neue verwilderte Art der Flora der ČSSR und DDR und Verbreitung der Arten *Phytolacca esculenta* VAN HOUTTE und *P. americana* L. in der ČSSR

Vladimír Skalický

SKALICKÝ V. (1972): Líčidlo jedlé (*Phytolacca esculenta* VAN HOUTTE), nový zplanělý druh květeny ČSSR a NDR a rozšíření druhů *Phytolacca esculenta* VAN HOUTTE a *P. americana* L. v ČSSR. [Speise-Kermesbeere (*Phytolacca esculenta* VAN HOUTTE), eine neue verwilderte Art der Flora der ČSSR und DDR und Verbreitung der Arten *Phytolacca esculenta* VAN HOUTTE und *P. americana* L. in der ČSSR.] — Preslia, Praha, 44 : 364—369. — *Phytolacca esculenta* VAN HOUTTE ist die zweite tschechoslowakische Art der Gattung *Phytolacca*. Sie wurde in den letzten fünfzehn Jahren, aus der Kultur verwildert, an einigen Orten in Böhmen gefunden. Im Jahre 1971 habe ich sie auf einer Schuttablagerungsstätte in der Stadt Löbau (Oberlausitz, DDR) gesammelt. Angaben unter der Bezeichnung *Phytolacca acinosa* ROXB. auch anderswoher aus Europa beziehen sich wahrscheinlich auf diese Art. Es ist ein Bestimmungsschlüssel für beide tschechoslowakischen Arten der Gattung *Phytolacca* und eine Tabelle von diakritischen Merkmalen taxonomisch verwandter Arten aus dem Bereiche von *Phytolacca acinosa* ROXB. sp. aggr. beigefügt. — Botanisches Institut der Karls-Universität, Benátská 2, Praha 2, Tschechoslowakei.

V posledních dvou desetiletích se začal šířit ve střední Evropě nový druh rodu *Phytolacca*, a to *Phytolacca esculenta* VAN HOUTTE. Jednak byl jako blíže neurčený druh založen do herbářů, někdy však byl zaměňován s druhem *Phytolacca americana* L. (zcela výjimečně s *P. octandra* L. — viz HEUKELS et VAN OOSTSTROOM 1962) nebo byl uváděn v literatuře jako *P. acinosa* ROXB. První doložený sběr zplanělých rostlin *P. esculenta* VAN HOUTTE z území ČSSR pochází z roku 1956, první sběr z NDR z r. 1971.

Děkuji prom. biol. V. Jehlíkovi a prom. ped. J. Houdovi za laskavé poskytnutí herbářového materiálu a dalších informací v článku použitých a prom. biol. B. Deylové za laskavé vyhledání dodatků herbářů Národního muzea v Průhoniciích. Revidoval jsem zatím materiál tří československých veřejných herbářů (zkratky podle UJČÍK et HOUFEK 1970), a to: PR, PRC, CB. Kromě uvedených sběrů z ČSSR tam byly jen položky ze zahraničí.

V posledních letech se můžeme setkat s kulturou tohoto druhu dosti často. Je pravděpodobné, že i jeho zplaňování bude hojnější. Upozorňuji proto na něj botanickou veřejnost, aby jej sledovala a rozlišovala od druhu *P. americana* L., který s jistotou roste v současné době zplaněle v SSR (údaje z ČSR nejsou doloženy položkami). Proto jsem uvedl klíč k určení obou druhů i přehled lokalit *P. americana* L. v ČSSR.

Klíč k určení československých druhů rodu *Phytolacca*

- A. Tyčinek 10, plodolisty zcela srostlé, čnělky $\pm 0,8$ mm dl. Plod shora smáčknutá bobule. Plodenství někdy mírně níčí. Listy podlouhlé až eliptické, ostře až dlouze špičaté, čepele průměrně $12,5 \times 5$ cm velké, poměr délky k šířce ca 2,5, žilnatina 3. řádu nezřetelná, řapíky v dolní části nekřídlaté 1. *Phytolacca americana* L.
(výstižné fotografie v naší literatuře viz KLAN 1932).

- B. Tyčinek obvykle 8, plodolisty zcela volné, čnělky 1.2 mm dl. Souplodí složené z 8 peckoviček, shora smáčknuté. Plodenství vždy přímé. Listy velké, eliptické až široce eliptické, tupě špičaté, čepele průměrně 15 × 8,6 cm velké, poměr délky k šířce ca 1,75, žilnatina 3. řádu zřetelná, řapíky krátké, zřetelně křídlaté téměř až k bázi
 2. *Phytolacca esculenta* VAN HOUTTE
 (výstižné fotografie v naší literatuře viz HOUDA 1970a).

Přehled rozšíření *Phytolacca americana* L. v ČSSR

- ČSR:
 kolem r. 1800 Praha 1, Lobkovická zahrada, pěstována (herb. LOBKOWIC, PRC)
 1854 Mnichovo Hradiště, zplaněle (SEKERA 1854)
 1856 Červený Hrádek (A. ROTH 16. 8. 1856, PR)
 1887 Hustopeče, pěstována v zahradách (A. SCHIERL 7. 1887, PR)
 před r. 1903 Nymburk, v zahradě (F. VŠETEČKA, sine anno, PR)
 1906 Praha 7-Holešovice (K. DOMIN 1906, PRC)
 1908, 1916 Roudnice, rumiště u rafinerie oleje (F. A. NOVÁK 7. 1908, PRC), u hospodářské školy (F. KNOR 1. 9. 1916, PRC)
 1912 Hradec Králové, pěstována (K. PROKEŠ 7. 1912, PRC)
 1930 Olomouc, bot. zahrada (H. LAUS 10. 1930, PR)
 1937 Častolovice, zplahuje ze zámeckého parku (leg. A. SOUČEK; ROHLENA 1937)
 1945 Nový Bydžov, zplaněle ze zahrady pí. Šebkové (DEVL 1945).*)

- SSR:
 1856—1906 okolí Bratislavy, pěstována v zahradách a na vinicích nebo bez bližších údajů o stanovišti (PANTOCSEK 1907, SCHNELLER, sine anno, PR)
 1905 Velký Horeš u Král. Chlmce (CHYZER 1905)
 1909 Rakovec u Krupiny, v údolí při potoce nad zámkem (S. KUPČOK 14. 9. 1909, PR)
 1920 Jedlové Kostolany u Topolčianek, okraj lesa u staré šachty severně od Zlatých Moravců (C. PURKYNĚ 1920, PRC)
 1937 Malačky, písečný bor „Dúbrava“ mezi Lábem a Jakubovem; u Rarboku [= Rohožníku] (leg. VALENTA; KRIST 1937)
 1952 Plavecký Štvrtok, „Dúbrava“ u Jakubova i jinde u obce (RUŽIČKA 1952)
 1970 Plavecký Štvrtok, okraj boru asi 400 m JV nádraží (M. ŠOURKOVÁ et L. HROUDA 1970, PRC)
 1970 Komárno, v křovinách u pahorku „Bašov kopec“ u obce Marcelová, 130 m, JV exp. (J. CHRTEK, B. KÁISA et Z. SLAVÍKOVÁ, 8. 7. 1970, PRC)

Přehled sběrů *Phytolacca esculenta* VAN HOUTTE v ČSSR a v NDR

- 1956 Praha 2, Horská ulice, na trávníku u opravované budovy chemických ústavů přírodovědecké fakulty univ. Karlovy (V. SKALICKÝ 7. 1956, PRC). Ohniskem šíření byla Genetická zahrada univ. Karlovy u albertovských schodů. Podle informací vodoucího zahradníka p. LEHEČKY ji vysel v Genetické zahradě býv. zahradník J. ŠULC; plody pocházely ze zahradní kultury z Prahy-Pankráce. Lokalita před Chemickým ústavem UK zanikla, ale v Genetické zahradě roste toto líčidlo dodnes při plotu v dolní části zahrady za vodní nádrží a občas vyroste i jinde v areálu zahrady z plodů přenesených ptáky.
 1958 Chomutov (A. ROSENDORFOVÁ 10. 1968, PR, no. 553797). Na etiketě není uveden původ rostliny (pěstovaná či zplanělá?); průvodní dopis A. ROSENDORFOVÉ vedení floristické akce, na nějž je na etiketě odkazováno, nebyl nalezen. F. MLADÝ mě upozornil, že při pokusech o rekultivaci výsypek v Podkrušnohoří bylo použito také nějakého druhu rodu *Phytolacca*; poněvadž jsem dokladový materiál neviděl, nemohu tvrdit, že se jedná o tento druh, i když je to pravděpodobné.
 1960 České Budějovice, rumiště u nákladové části nádraží jižně od vyústění lávky pro pěši (V. SKALICKÝ et L. KNÍŽETOVÁ-ŠTĚPÁNKOVÁ 30. 6. 1960, CB). Lokalita, kterou jsme objevili před zahájením kursu na určování ostřie pořádaným Jiho-

*) R. 1972 tu líčidlo *P. americana* již nerostlo; jinde v N. Bydžově a v Prasku nalezeno líčidlo *P. esculenta*.

českou pobočkou Čs. bot. společnosti a účastníkům kursu demonstrovali jako *Phytolacca* sp. indet., zanikla.

1961 Frýdlant v Čechách, několik kusů zplaněle u plotu zahrady v ul. V. Bělíka (V. JEHLÍK jako *Phytolacca acinosa* ROXB. na přednášce o nových druzích květeny ČSSR 13. 12. 1965 na členské schůzi Čs. bot. společnosti). Podle informací frýdlantských občanů rostlo tu líčidlo jedlé v zahradě již asi od r. 1950.

1962 Hejnice, pěstována na zahrádce u domku č. 49 v osadě Peklo (V. JEHLÍK, přednáška 13. 12. 1965).

1960–1962? Lázně Libverda (A. HYNKOVÁ, sine dato, PR, no. 553802). Podle data předání do herbářů Národního muzea v rámci floristické akce pochází sběr asi z let 1960–1962. Z etikety není jasné, zdali dokladované rostliny z Libverdy byly nalezeny zplanělé nebo zdali byly jen pěstovány.

1962 Raspenava, v příkopu silnice do Krásného Lesa nedaleko odbočky ze silnice Frýdlant–Hejnice, zplaněle jediná rostlina (V. JEHLÍK 16. 8. 1962, PRC).

1969 Dobroměřice u Loun, na zahrádce ing. F. Březiny; Lenešice, na neudržovaném dvoře JZD Lenešice (J. PEŠULA et J. HOUDA, J. HOUDA in litt. 15. 9. 1969, do datečně vyžádaný doklad: PRC). Podle informace místního občana byly plody přivezeny ze SSSR a rozhozeny po zahrádce. J. HOUDOVÍ jsem nejdříve podle popisu rostliny a nákresu plodů sdělil, že se jedná o druh rodu *Phytolacca* a vyžádal jsem si od něho herbářový materiál. Teprve na základě poslaných položek, po srovnání s ostatními sběry a s literaturou jsem tento i všechny ostatní sběry z ČSSR mohl určit jako *P. esculenta* VAN HOUTTE. Tím se stalo, že mezitím uveřejnil 2 zprávy (HOUDA 1970a, b) o domnělém druhu *Phytolacca americana*. Na fotografii v Živě (HOUDA 1970a) je zřetelně vidět 8 volných peckoviček, což je hlavní diakritický znak vůči skutečné *P. americana* L. Rovněž PILÁTOVA fotografie z arboreta Szeleste v Maďarsku, připojená k HOUDOVU článku, je nepochybně rovněž *P. esculenta* VAN HOUTTE.

1971 NDR, Horní Lužice, Löbau, na rumišti poblíž sportovního stadionu zplaněle 3 rostliny (V. SKALICKÝ, 19. 6. 1971, PRC).*)

V posledních dvou letech jsem osobně viděl nebo revidoval doklady z těchto lokalit, kde je líčidlo jedlé pěstováno většinou jako okrasná rostlina: Praha I-Malá Strana, u vchodu do Vrtbovské zahrady; Praha 10-Vršovice, Ruská třída 132, na záhoně před vchodem do domu (rostliny napadeny asi virovou mozaikou); v r. 1971 byla vyseta v Praze 9-Proseku; Brno, Jiráskova čtvrt, zahrada p. F. Šírka. Plodů tam používají k výrobě ovoceho vína (nejen k jeho obarvení)

Taxonomické a chorologické poznámky k druhu

Phytolacca esculenta VAN HOUTTE

Phytolacca esculenta VAN HOUTTE je jedním z druhů rodu *Phytolacca* L. majících volný semeník. Patří do jiného podrodu a sekce než *P. americana* L., totiž do *Phytolacca* L. subg. *Pircunia* (MOQ.) H. WALTER sect. *Pircunia*, zatímco *P. americana* L. se srostlým semeníkem a k sobě příkloněnými čnělkami patří do nominálního podrodu a sekce.

Monograf čeledi *Phytolaccaceae* R. BROWN NOWICKE (1968) vyšel z koncepcce široce pojatých druhů. Ve své monografii uvádí sice jediný druh, a to *Phytolacca acinosa* ROXB., ale v poznámce vysvětluje, že pod tímto označením má na mysli skupinu asijských mikrospecií hodnocenou jako species aggregata: „This Asian group of very robust herbs with conspicuously free-carpelled ovaries, is treated as an aggregate species“. V literatuře bývají uváděny buď 2–3 druhy tohoto komplexu (WALTER 1909, OHWI 1965 aj.), nebo druh jediný s dvěma nebo více varietami anebo konečně druh jediný v širokém linnéovském pojetí dále nečleněný. V současné době se zdá být i mezi východoasijskými botaniky tendence k hodnocení na úrovni samostatných druhů.

NOWICKE (1968, dodatky 1969) ve své monografii čeledi *Phytolaccaceae* R. BROWN nezachycuje ani v synonymice veškerá jména, která se vztahují

*) 1972 Nový Bydžov, zplaněle v zahradách p. Medlíkové (ul. Čs. armády 1444) a souseda p. Šmidrkala již od r. 1952; Prasek čp. 155 na hnojišti.

k jeho soubornému druhu *P. acinosa* ROXB. s. l.; neuvádí líčidlo, které OHWI (1965) uznává v hodnotě druhu — *Phytolacca japonica* MAKINO. OHWI uvádí rozlišovací znaky jen vůči druhu *P. esculenta* VAN HOUTTE a nikoli vůči *P. acinosa* ROXB., jejíž výskyt v Japonsku přechází mlčením. Druhou odlišnost *P. japonica* MAKINO od *P. acinosa* ROXB. jsem nestudoval; neměl jsem k tomu potřebný srovnávací materiál. Rozlišovací znaky v současné době uznávaných druhů jsem sestavil do přehledné tabulky:

<i>Phytolacca</i>	<i>esculenta</i>	<i>acinosa</i>	<i>japonica</i>
tvar listů	široce eliptické	podlouhle eliptické	podlouhle eliptické
zakončení listů	tupě špičaté	špičaté	špičaté
květní stopky a vřetenovité květenství	hladké	drsné	zřetelně drsně strupovité
okvětní lístky	bílé, na konci zaokrouhlené	uprostřed zelené, okraj bílý, na konci špičaté	bledě růžové, ?
prašníky	růžové	bílé	?
čnělky	zakřivené	poněkud vzpřímené	?
plody	smáčkнутé	?	kulovité

Na základě Loesenerovy informace (LOESENER 1920), že znaky rostlin komplexu kolem druhu *P. acinosa* ROXB. se mu nezdají být stálé, došlo ke koncepci jediného druhu. Monograf NOWICKE byl asi LOESENEREM ovlivněn, když přejal jeho názor na hodnocení některých znaků. Autoři flór Dálného východu však většinou dnes rozlišují samostatné druhy nebo alespoň rozličné vnitrodruhové taxóny téhož druhu. Patrně jejich možnost taxonomického posouzení je větší než u LOESENERA a pracovníků, kteří přejímají jeho názor.

Mně se nezdá, že by uváděné znaky v listech, květenstvích, květech a plodech byly tak variabilní a nevýznamné. Při hodnocení znaků těchto druhů nikdo nenapsal, že by mezi nimi existovaly přechodné typy; v čem spočívá „nestálost“ znaků, LOESENER ani nikdo další nerozebírá. I když připustíme možnost existence přechodných typů, je nutné znát jejich genetickou podstatu. V tabulce uváděné rozdíly určité mají základ v rozdílech genotypu a patrně jsou ovládány polygenně; nejsou to rozdíly rázu ekomorfóz.

Mezi americkými druhy *Phytolacca americana* L. a *P. rigida* SMALL jsou známy přechodné typy. Autoři se tu rozeházejí v taxonomickém hodnocení. Nezavrhují rozlišení samostatných mikrospecií, i když se spíše kloní k zachování jediného druhu. HARDIN (1964 : 162) uvádí tři

možnosti speciálního procesu. *P. americana* a *P. rigida* podle něho představují buď primárně se diferencující dvě ekologické rasy nebo původně dva allopatrické druhy, jejichž ostré hranice se vlivem překonání geografické izolace hybridizací ztratily a nebo konečně druh jediný, který však byl na okraji areálu introgresí ovlivněn znaky druhu jiného, např. *P. octandra* L., a tento nový morfotyp byl popsán pod jménem *P. rigida* SMALL.

I kdyby existovaly u východoasijských líčidel rovněž přechodné morfotypy, mohlo by být druhové hodnocení vysvětlitelné obdobným způsobem. Pěstováním *P. esculenta* VAN HOUTTE mimo oblast svého původu se otevírá cesta k hybridizaci s příbuznými allopatrickými spontánními druhy, takže vznik hybridních rojů až introgrese by přicházely v úvahu spíše než primární diferenciace.

V ČSSR zprvu pěstovaný, později i zplaňující morfotyp *P. esculenta* VAN HOUTTE je velmi homogenní s minimální variabilitou znaků. Dosti značné rozdíly stanovišť, na nichž byl pěstován, se neprojevíly v uváděných diferenčních znacích mikrospecií vůbec; proto nemůžeme přičítat na vrub fenotypické modifikability popisované rozdíly mezi mikrospeciemi tohoto okruhu. Zdá se, že veškerý materiál *P. esculenta* VAN HOUTTE a *P. acinosa* auct. europ. je totožný a obdobně jako v ČSSR homogenní. Základem taxonomického hodnocení zůstanou jistě znaky v oblasti primárního areálu druhu, přesto i chování v území sekundárního areálu lze vzít v úvahu. Až do konečného biosystematického vyjasnění problematiky východoasijského souborného druhu *P. acinosa* ROXB. s. l. doporučuji rozlišovat raději jednotlivé mikrospecie. Je krajně pochybné, že by v Evropě zplaňovala ještě jiná mikrospecie z tohoto okruhu. Veškeré údaje o tomto adventivním druhu (efemerofyt nebo epoeokofyt) v Evropě se týkají pravděpodobně líčidla *P. esculenta* VAN HOUTTE. Identifikace podle klíčových znaků je naprosto jednoznačná.

Historii adventivního výskytu *P. esculenta* VAN HOUTTE v Evropě probírá LUDWIG (1957) pod jménem *P. acinosa* ROXB. (s. l.). Není však zcela vyloučeno, že i *P. acinosa* ROXB. (s. s.) nebo i *P. japonica* MAKINO se mohly v Evropě vzácně pěstovat v zahradách a dokonce i zplanět. Kromě jím uvedených pramenů zachycuje pěstování *P. acinosa* ROXB. s. l. (incl. *P. esculenta* VAN HOUTTE) v Maďarsku JÁVORKA (1924). Údaje o zplaňování jsou dosud známy z NSR (LUDWIG 1957), z Holandska (HEUKELS et VAN OOSTSTROOM 1962), z Velké Británie (zavlečen s vlnou? — LOUSLEY 1961), z Maďarska (Soó 1927, Soó 1970) a z Rumunska (BORZA 1947, GUSULEAC 1952, WEBB 1964); k těmto zemím přistupuje ČSSR (zatím jen z Čech) a NDR.

Podle českých lokalit lze usuzovat, že tento druh sice u nás vytváří klíčivá semena a může zplaňovat na vhodných místech (přenos ptáky), ale že vymrzá, protože nesnáší naše drsné zimy. Těžiště jeho výskytu je v podmínkách o něco teplejších a zejména oceaničtějších než jsou naše. Je proto málo pravděpodobné, že by u nás neaklimatisované líčidlo jedlé zcela zdomácnělo. (Naproti tomu se zdá, že *Phytolacca americana* L. se v podmínkách jiho-slovenských nížin trvale usídlila, do ČSR však její sekundární areál zasahovat nebude pro pomíjivý charakter zplanělých lokalit.)

Zusammenfassung

Phytolacca esculenta VAN HOUTTE ist die zweite adventive Art der tschechoslowakischen Flora, die in den letzten fünfzehn Jahren aus Gärten verwildert. Bisher wurde sie vorübergehend verwildert an folgenden Stellen, und zwar nur in Böhmen, gesammelt: 1956 Praha, 1958 Chomutov (oder angepflanzt?). 1960 České Budějovice, 1961 Frýdlant in Böhmen, 1962 Raspenava und vielleicht Lázně Libverda, 1969 Lenešice bei Louny. Im J. 1971 wurde sie in der DDR (Stadt Löbau, Oberlausitz) verwildert gefunden.

Phytolacca americana L. wurde früher in der ČSSR angepflanzt und verwilderte öfter (eine chronologische Übersicht von Fundorten in der Tschechischen und Slowakischen Sozialistischen Republik [ČSR und SSR] ist beigelegt). Heute erhalten sich Brennpunkte eines verwilderten Vorkommens in den südslovakischen Tiefebene.

Phytolacca esculenta VAN HOUTTE ist eine aus China stammende Art, die verwandte Art *P. japonica* MAKINO kommt aus Japan und *P. acinosa* ROXB. vielleicht aus Indien. Alle Angaben über die Art *P. acinosa* auct. europ. in Europa betreffen wahrscheinlich die Art *P. esculenta* VAN HOUTTE. *P. esculenta* VAN HOUTTE ist in der ČSSR und wahrscheinlich überall in Europa

ein homogenes, minimal variables Taxon und entspricht voll der Beschreibung in der Monographie von WALTER (1906). Es scheint, dass man auch im Fernen Osten die in der Tabelle verglichenen drei nahe verwandten Arten ohne Schwierigkeiten unterscheiden kann und es ist nicht nötig, für *P. esculenta* VAN HOUTTE in Europa die Bezeichnung *P. acinosa* ROXB. sp. aggreg. zu benutzen.

Literatura

- BORZA A. (1947): Conspectus florae Romaniae regionumque affinium. — Chuj. [Phytolacca, p. 339.]
- CHYZER K. (1905): Additamenta ad floram Hungariae septentrionalis, imprimis Comitatus Zempléniensis ... — Magy. Bot. Lap., Budapest, 4 : 304—331.
- DEYL M. (1945): Zplanělá americká rostlina v Čechách. — Věda Přír., Praha, 23(1944—1945) : 152.
- GUSULEAC M. (1952): Phytolaccaceae Lindl. — In: Flora Republ. Popul. Române. Tom. I, p. 607—612. — București.
- HARDIN J. W. (1964): A comparison of *Phytolacca americana* and *P. rigida*. — Castanea, Morgantown, 29 : 155—164.
- HEUKELS H. et S. J. VAN OOSTSTROOM (1962): Flora van Nederland. Ed. 15. — Groningen.
- HOUDA J. (1970a): Líčidlo americké — *Phytolacca americana* L. — Živa. Praha, 56 (= 18 Ser. N.) : 174.
- (1970b): Líčidlo americké (*Phytolacca americana* L.) — nová rostlina na Lounsku. — Louny. Kult. Měsíčník, 1970/Únor : 14—15.
- JÁVORKA S. (1924—1925): Magyar flóra. — Budapest. [Phytolacca p. 298, 1924.]
- KLAN Z. F. (1932): Cizí, u nás málo známé drogy. Phytolacca. — Věda Přír., Praha, 13 : 17—23.
- KRIST V. (1938): Floristické poznámky ze Slovenska II. — Sborn. Klubu Přírod. Brno 20 (1937) : 24—30.
- LOESENER T. (1920): Prodromus Florae Tsingtauensis. Die Pflanzenwelt der Kiautschou-Gebietes. — Beih. Bot. Cbl., Sect. 2, Dresden, 37 : 1—206.
- LOUSLEY J. E. (1961): A census list of wool aliens found in Britain, 1946—1960. — Proc. Bot. Soc. Brit. Isl., Arbroath, 4 : 221—247.
- LUDWIG W. (1957): Über Verwechslungen von *Phytolacca acinosa* mit *Ph. americana*. — Hess. Flor. Briefe, Offenbach/M., 6/62 : 3—4.
- NOWICKE J. W. (1968): Palynotaxonomic study of the Phytolaccaceae. — Ann. Miss. Bot. Gard., St. Louis, 55 : 294—364.
- (1969): Supplementary notes on the Phytolaccaceae. I. — Ann. Miss. Bot. Gard., St. Louis, 56 : 288—290.
- OHWI J. (1965): Flora of Japan (in English). — Washington.
- PANTOCSEK J. (1907): Pozsony és környékének természetrajzi viszonyai. 1856—1906. [Non vidi, sec. DOMIN K. et al., Matriál k flóre ČSR. — 1953, Ms.]
- ROHLENA J. (1937): Příspěvky k floristickému výzkumu Čech. XIII. [1. část.] — Čas. Nár. Mus., Sect. Natur., Praha, 111 : 163—176.
- RUŽIČKA M. (1952): Dva splenělé druhy zo Záhoria. — Biol. Sborn. Slov. Akad. Vied a Um., Bratislava, 7 : 131—133.
- SEKERA W. J. (1954): Wanderungen durch die Hallen der Natur. — Lotos, Prag, 4 : 38—42, 87—89, 161—165, 187—189 et 247—251.
- SKALICKÝ V. (1971, Ms.): Líčidlo jedlé — *Phytolacca esculenta* van Houtte. [Oprava článku J. HOUDY, v redakci časopisu Živa.]
- Soó R. (1927): Beiträge zu einer kritischen Adventivflora des historischen Ungarns. — Bot. Arch., Königsberg, 19 : 349—361.
- (1970): A Magyar flóra és vegetáció rendszertani növényföldrajzi kézikönyve. IV. — Budapest.
- UJČÍK J. et J. HOUBEK (1970): Index herbariorum czechoslovacorum anno MCMLXX. — Praha.
- WALTER H. (1909): IV. 83 Phytolaccaceae. — In: ENGLER A.: Das Pflanzenreich. Fasc. 39 : p. 1—154. — Leipzig.
- WEBB D. A. (1964): *Phytolacca* L. — In: TUTIN T. G. et al. [red.]: Flora Europaea. Tom. I, p. 112. — Cambridge.

Došlo 3. prosince 1971
Recenzent: V. Jehlík